

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

Mgr. Roman Švaříček, Ph.D.

Habilitační práce

Bridging Theory and Practice: A Scientific Inquiry into Classroom Discourse and Teacher Development

Oponent

Prof. PaedDr. Iva Stuchlíková, CSc.

Pracoviště oponenta, instituce

Jihočeská univerzita v ČB, Pedagogická fakulta

[Text posudku]¹

Předkládaná habilitační práce Romana Švaříčka je koncipována jako koherentní korpus šesti publikovaných studií uvedených autorskými úvody a zakončených syntetizujícími závěry. Tematický oblouk je zřetelný: od analýzy výukové komunikace (učitelské otázky, vizuální akty, zpětná vazba) k profesnímu rozvoji a identitě učitelů, a vyúsťuje v případovou studii změn učitele v dialogickém vyučování, publikovanou v mezinárodním Q1 periodiku. Tento oblouk pokrývá více než desetileté období badatelské práce a působí vnitřně soudržně, jak po stránce tematické, tak metodologické. Předložená práce tak více než plně demonstruje dlouhodobou, cílenou a prokazatelně vlivnou výzkumnou činnost v daném oboru, jasně propojující teorii s praxí.

Je třeba uvést, že předložený soubor je pravděpodobně jen jednou z několika možných variant korpusů, které by autor mohl k habilitaci nabídnout. Hlavní tematickou výzkumnou linii - komunikaci ve třídě z pohledu aktérů i z pohledu její možné proměny – doplňuje Roman Švaříček i dalšími výzkumy zaměřenými jak na to, co se odehrává při učení žáka (epistemické myšlení, argumentace, kognitivní náročnost), tak při profesním vývoji učitele (subjektivita, učitelovy emoce, učitelova přesvědčení o žácích).

Komentovaný výběr šesti prací je zároveň výbornou ilustrací autorova stylu. Texty se čtou velmi dobře díky pečlivé stavbě, která spojuje sdělnost s argumentační rigorózností. Oceňuji přesnost i úspornost, s jakou autor zasazuje teoretická východiska i výzkumné nálezy do širšího sociokulturního a historického kontextu (např. odkazy na Engeströma, historický kontext výukového diskurzu, neoliberální přístupy ke vzdělávání, apod.) .

Hlavní přínosy výzkumné práce, kterou habilitační spis dokládá, vidím v oblasti detailního studia výukové komunikace z hlediska kognitivní náročnosti, formy, funkce a dopadu na učení žáků. Autor detailně rozebírá funkce učitelských otázek (studie v kapitole 1) a dokumentuje převahu uzavřených dotazů nízké kognitivní náročnosti, zároveň však zavádí a empiricky dokládá koncept kognitivní korespondence (úroveň žákovských odpovědí odpovídá úrovni učitelských otázek). Toto propojení popisu a mechanismu působení je teoreticky nosné a prakticky využitelné v přípravě učitelů.

¹ V textu posudku se lze zaměřit například na tyto oblasti: aktuálnost tématu, přístup k řešení, použitá metodologie, kvalita a správnost dosažených výsledků, původnost dosažených výsledků, uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a další bádání, uplatnitelnost výsledků v praxi, formální úprava a jazyková úroveň práce, připomínky k habilitační práci uchazeče.

Za velmi přínosné (zejména v době vzniku této studie; kapitola 2) považuji zahrnutí vizuálních aktů do analýzy výukové komunikace. Téma bylo v té době velmi málo studováno jak v domácí, tak mezinárodní pedagogické literatuře. Švaříček ukazuje, že vizuální modalita podporuje či tlumí dialogické procesy. Také třetí kapitola, kde prezentuje studii zpětné vazby, kterou poskytují učitelé po reakci žáků, ukazuje systematickou práci s teoretickým ukotvením (Nystrand, Vygotsky, Alexander aj.) při kritické analýze výzkumných nálezů. Autor opět postupuje od klasifikace typů a jejich frekvence, přes jejich funkce a dopady na učení k analýze příčin zamlčeného hodnocení.

Druhá polovina práce se přesvědčivě přesouvá k otázce „jak výukovou činnost učitele měnit“, nikoli jen „jak ji popsat“. Autor v době svého intenzivního výzkumu výukové komunikace a její (ne)dialogičnosti rozšířil svoji pozornost na hlubší vrstvy učitelova jednání a začal studovat rozvíjení profesní identity učitele a možnosti změn jeho komunikačního jednání ve výuce. Text o zlomových událostech při vytváření profesní identity (spadající do první poloviny popisovaného více jak desetiletí výzkumné práce) přináší porozumění obtížnosti změn v jednání a přesvědčení učitele, zároveň ukazuje potřebu dialogičnosti v profesním rozvoji a restrukturační přesvědčení (včetně poučení z omylů). Další dva texty této druhé části habilitace, popisující videem zprostředkované profesní učení ukazují autora jako badatele, který dokáže navrhnout a zprostředkovávat změnu (analyzuje nezbytné aspekty programů profesního rozvoje, zdůrazňuje na jedné straně nutnost teoretického ukotvení takového programu a na straně druhé roli facilitace a partnerského vztahu výzkumník–učitel. V závěrečné kazuistické studii (Q1 Journal of Education for Teaching) dokumentuje proces proměny v reálných podmínkách a propojuje předchozí koncepty (kognitivní náročnost, dialog, práce s chybou a čekací čas) do jednoho vývojového příběhu.

Doménou, v níž autor patří v naší odborné komunitě k významným autoritám, je kvalitativní metodologie. Nepřekvapí tedy, že v prezentovaném spisu je **silnou stránkou také velmi pečlivý a transparentní popis metod** napříč studiemi. Autor pracuje se silnou datovou základnou (rozsáhlé videozáznamy výuky na 2. stupni ZŠ), kombinuje kvantitativní a kvalitativní postupy analýzy dat. V kvalitativních postupech důsledně operacionalizuje kategorie (např. typy otázek, IRF/IRE sekvence, míru kognitivní náročnosti s oporou v revidované taxonomii Bloom/Anderson–Krathwohl) a využívá inter-rater postupy k zajištění spolehlivosti a věrohodnosti. Autor vědomě pracuje s limity zobecnitelnosti u případových studií a vyvažuje je hloubkou a transparentností popisu.

Jeho metodologická pozice se částečně posouvá při práci s učiteli v rámci programů jejich profesního rozvoje. Videozáznam výuky slouží jako datový zdroj (deskriptivní a analytická pozice výzkumníka), ale také pro podporu reflektivního náhledu učitele na vlastní jednání (pozice facilitátora, kdy autor využívá data jako mediační nástroj umožňující učiteli k náhledu dospět). Autor se tak posouvá k participativnímu výzkumu, kdy se videozáznam stává i mediátorem vztahu učitel–výzkumník, a výzkumník s oporou o teoretické ukotvení hledá možnosti facilitace i „hranice“ intervence.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

Předložený soubor prací poskytuje ucelený obraz autorova přemýšlení o tom, jak výukovou komunikaci zkoumat a jak ji proměňovat. Pro čtenáře je inspirací a vzbuzuje také řadu zamyšlení a otázek. Dovolím si uvést tyto:

1. Autor v práci opakovaně uvádí, že se ve výzkumu cíleně omezuje na oblast humanitních a jazykových předmětů a teoretické koncepty (Bakhtin, Barnes, Mercer, Alexander), o které se opírá, vycházejí ze stejného zaměření. V oblasti science education existují podobné koncepty, např. koncept cyklů výukové komunikace ESRU (Elicit – Student Response – Recognize – Use; Ruiz-Primo, M. A., & Furtak, E. M. (2007) navazující na práce Blacka a Wiliama z 90. let. Jak autor vnímá pluralitu

těchto konceptů a jak se domnívá, že lze kultivovat (v parafrázi na Lefsteina) produktivní výzkumný jazyk pedagogiky?

2. Autor diskutuje podmínky změny učitelových přesvědčení o žácích (odkazuje mj. na Brouseauovu změnu didaktického kontraktu, resp. na Alexandera a Mercera v posunu k vnímání žáka jako spolutvůrce poznání). Jak vidí možnosti pregraduální přípravy učitelů zakotvit taková přesvědčení? Lze je utvářet bez opory o výukovou zkušenost? Může pomoci obecnější osobnostní teorie (např. Rogers, Dwecková)?
3. Jak autor v dialogickém vyučování vnímá roli kultury školy – zejména při přenášení odpovědnosti za učení na žáky (např. metodami typu cold calling)?

Závěr

Habilitační práce Mgr. Romana Švaříčka, Ph.D., *Bridging Theory and Practice: A Scientific Inquiry into Classroom Discourse and Teacher Development* **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru pedagogika.

České Budějovice

Dne 28.12.2025

.....
podpis